

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
Toimitteita

16

HELSINKI 2012

ISSN 1236-4304 (SARJA; PDF)

Viipurin viisas -
näkökulmia Jaakko Juteiniin

toimittaneet

Liisi Huhtala & Sanna Supponen

Puhuvat puustaavit - Jaakko Juteini ja rahvaan runoniekat

Anna Kuismen

”Kirjoituksen kallis konsti”

”Mutta parhaan olen jättänyt viimeiseksi. Se oli Paavo Korhosen runot. Niitä luettiin siihen aikaan melkein joka mökissä. Olihan niiden tekijä suomalainen talonpoika, joka osasi mestarillisesti ivata juoppoa vallesmannia sekä muita röyhkeitä korkean kruunun virkamiehiä. Sellaiset kuvaukset ne aina löysivät vastakaikua kansan sydämessä.” Näin muisteli nuoruutensa lukuelämyksiä hämäläinen suutari, sittemmin Helsingin yliopiston vahvistestari Aatu Koskelainen (s. noin 1850) omaelämäkerrassaan *Leivän ja seikkailun haussa*. Koskelainen ja hänen ystävänsä innostuivat lainakirjaston antimista niin, että halusivat itsekkin kirjoittaa runoja: ”mutta unohdimme yhden seikan, joka on välttämätön jokaiselle runoilijalle ja se on – kirjoitustaito” (Koskelainen 1918, 72).

Rautalammilaisen talollisen Paavo Korhosen (1775–1840) runojen suosioista on monta muutakin mainintaa. Uukuniemellä varttunut opettaja Olli Wuorinen (1842–1917) mainitsee kuulleensa lapsuudessaan Paavo Korhosen häälaulun: ”No miehet, miehet veikkoset, näin näitä häitä juuvaan, Lopussa vielä ei entiset ja toista aina tuuvaan” (Wuorinen 1916, 142). Pienviljelijä ja runoniekka Kalle Saha (1852–1933) Toholammilta kirjoittaa omaelämäkerrassaan, että talossa jossa hän palveli renkinä, oli Korhosen runokirja: ”Minä lujin ja kerroin runoista, Väinämöisen veljen pojasta ja

monesta muusta.” Runojen säkeet tarttuivat hänen ”luontoonsa”, niin että hän lausui usein tovereilleen:

Kirjoituksen kallis konsti
alkoi ennen Aasiassa
varsin vanhalla ajalla
jost on sitten joutuisasti
lentosiivillä levinnyt. (Makkonen 2002, 241.)

Kirjoitustaidon historiasta kertovat, nuoren renkipojan ulkoa oppimat säkeet ovat runosta ”Väärän rahan tekiöistä”, joka sisältyy Elias Lönnrotin toimittamaan kokoelmaan *Paavo Korhosen wiisikymmentä runoa ja kuusi laulua*. 1820-luvulla kirjoitetun runon ensimmäinen säkeistö kuuluu seuraavalla tavalla:

Kirjoituksen kallis konsti
alkoi Ennen Aasijassa
warsin wanhalla ajalla
jost’ on sitte joutusasti
awaruu’en kaiken alle
lentosiivillä lewennyt
kansan kaiken tarpeheksi
Ihmiskunnalle iloksi
E’uksi elämän kaiken. (Korhonen 1848, 96.)

Kalle Saha ei varmaankaan tiennyt, että lausueessaan Korhosen runoa ilmoille kaikui toisenkin runoilijan säkeitä. Jaakko Juteini (1781–1855) oli julkaissut ”Kirjoituksen kallis konsti” -sanoilla alkavan runon kirjassaan

Lyhyt Neuwo Lapsen Opettajalle (1 p. 1816). Runossa korostetaan, että kirjoitustaito luo pohjan tiedon valistukselle:

Kirjoituksen kallis konsti
aljettu on Aasiassa
warsin vanhalla ajalla.
Puustawimme puhuwait
ilmeistyiwät Itä-maalla
waikuttamaan walkeutta
elon retkillä enemmän.

Näiden kautta koetukset,
opit, neuwot onneksemme
owat muistossa monella;
epä-luulon, erhetyksen
yötkin kerran katoawat,
wiisauden, walistuksen
päiwä koittaapi pyhästi (I: 108.)

Oppineiden olkapäillä

Paavo Korhonen oli tunnetuin 1800-luvun talonpoikaisrunoilijoista eli rahvaan runoniekkoista, kuten heitä Suomen kirjallisuushistoriassa on kutsuttu. ”Talonpoikaisrunoilijat” on hankala nimitys sikäli, että runontekijöissä oli myös käsityöläisiä ja maattomia, jopa loisia ja maankiertäjiä. Toisaalta ”rahvas”-käsitteen alle sopivat huonosti varakkaat talonpojat, jotka

edustivat säätyään valtiopäivillä. Korhosen runoilijakollegoita olivat mm. Pentti Lyytinen (1783–1871), Pietari Makkonen (1786–1851), Olli Kymäläinen (1790–1855), Juhana Ihalainen (1799–1853), Antti Puhakka (1816–1893) ja Pietari Mansikka (1825–1871). Huippukautena on pidetty 1840- ja 1850-lukua, mutta edustajia oli jo 1700-luvulta, ja perinne jatkoi vielä 1900-luvullakin. Rahvaan runoutta on ansiokkaasti tutkinut Vihtori Laurila (1956), mutta kuten Jukka Kukkonen on huomauttanut, esimerkiksi yhteydet suulliseen kansanperinteeseen tai aikansa oppineiden runouteen ovat tutkimatta (Kukkonen 1975).

Runoniekat elivät suullisen ja kirjallisen kulttuurin risteyskohdassa, aikana jolloin tavallisen kansan keskuudessa oli vain vähän kynälle kykeneviä. Aivan kaikki runojen sepittäjät eivät olleet kirjoitustaitoisia, eivätkä taidon omaavatkaan aina merkinneet runojaan muistiin. Rahvaan runoniekkoissa oli myös niitä, jotka eivät osanneet panna säkeitään paperille. Paitsi luettui-
na, runot levisivät myös kuultuina, kuten Kalle Sahan muistelman osoittaa. Samoin kuin kansanrunoudessa, aloitus- ja siirtymäformulat olivat enemmän tai vähemmän yhteistä omaisuutta.

Paitsi kirjoituskonstin synnystä ja leviämisestä kertovia, lähes samansaisia säkeitä, Korhosen ja Juteinin runoilla on temaattista samankaltaisuutta. Kirjoitustaito ja sen harjoittaminen - ja sitä myöten tietysti lukeminenkin - sekä valistuksen valo liittyvät molemmilla runoilijoilla läheisesti yhteen. Korhosen runon käsikirjoituksessa ”Runolaulu Wäärästä Myndistä” on kaksi säettä, jotka puuttuvat Lönnrotin toimittamasta versiosta. Niissä puhutaan koulutettujen suomalaisten panoksesta niille, jotka yrittävät opiskella itse. Kirjoituksen kallis konsti on saanut:

--

iki istuimen ihanan

miesten korkeiten kodona

oppineiden olkapäillä

tätä konstia kokiwat

talonpoiatkin Tapaila (Korhonen 2001, 278.)

Oppineet ja korkeat miehet viitannevat mm. Juteiniin ja vuonna 1820 perustetun *Turun Wiikko-Sanomien* toimittajaan Reinhold von Beckeriin (1788–1858) avustajineen.

Sanomalehti antoi Korhoselle merkittäviä elämyksiä ja laajensi hänen maailmankuvaansa: se avasi näkymiä maantietoon, historiaan, suomen kieleen. Kiitosrunossaan ”Turun wiikosanomain kirjoittajille” Korhonen kuvasi lukijoiden ihastusta lehtien esiin tuomien ihmeiden edessä:

Moni tahtoi ja tapaili
Niitä lehtiä lukea,
Niitä karttoja katella,
Kussa ne kummat asiat
Oli maailman osista,
Koko vahvuuden vaellus,
Pysyminen, pyöriminen,
Kulkeminen, kääntyminen
Oppineilta oivallettu;
Joissa Aasian olento,
Europan elämän laatu,
Amerikan ajan juoksu,

Valtakuntain vaihetukset (- -) (Korhonen 2001, 230).

Sanomalehdessä oli tietoa mm. kirjoitustaidon alkuperästä. *Turun Wiikko-Sanomien* 17.2.1822 julkaisemassa artikkelissa ”Vanhan aikasesta kirjoituksesta” kerrotaan, että useimpien historiankirjojen mukaan ”kirjotus-konsti” on Eurooppaan tuotu Aasiasta, josta muutkin ihmiskunnan ensimmäiset opit ovat vanhimpain asukasten kanssa tulleet. Luultavasti lehtiartikkeli palautti Juteinin runonsäkeet Korhosen mieleen hänen sepittäessään runoa

vääränrahan tekijöistä. Runossa *Turun Wiikko-Sanomille* Korhonen kiittää herroja, jotka tuovat lehteen tietoja mm. vanhoista asioista:

Kun ne kaikki katselevat,

Vanhat tarinat hakevat,

Vasta alkuiset asiat,

Samati Suomen Sanomat

Antavat aviisin päälle.

Ihmettelevät isosti

Räntti konstin korkeutta (--) (Korhonen 2001, 231).

”Puustawimme puhuwait / ilmeistyiwät Itä-maalla”, sanotaan Jutenin ”Kirjoituksen kallis konsti” -runossa. Metafora puhuvista puustaaveista esiintyy myös Korhosen runossa ”Suomen kielestä”. Siinä kirjaimet kertovat, että suomen kieli on kuin tiukoissa kapaloissa pidetty lapsi. Kunpa siteet viimein katkeaisivat, pääsisipä suomi muiden kielten veroiseksi! Silloin kyntömiehetkin voisivat saada oikeutta omalla kielellään, ja virkamiehet kirjoittaisivat suomeksi. Pirkko Alhoniemen mukaan sorretun kielen motiivi on välitöntä perintöä Juteinilta, ensimmäiseltä todelliselta fennomaanilta (Alhoniemi 1969, 79, 44). Martti Haavion mukaan juuri Juteini vei Paa-vo Korhosen sille tielle, mitä hän pääasiallisesti kulki eli opetusrunouteen. Juteinilaisia aiheita ovat muun muassa tupakan ja liiallisen viinankäytön turmiollisuus sekä siveettömyydestä varoittaminen. (Haavio 1923, 30–35.) Nämä aiheet toistuvat myös monen muun runoniekkan tuotannossa.

Miten Juteinia tunnettiin?

Joitakin tiedonmurusia kansanihmisten Juteini-tuntemuksesta voi löytää sekä suullisista että kirjallisista lähteistä. Perimätieto kertoo, että Kirvun pitäjässä laulettiin vielä vuonna 1876 Juteinia ylistävää, sanoilla ”Jaakko Juteini jalo Herra viisas Viipurin isäntä” alkavaa runoa (TalviOja 1915, 12).

Se oli seipitetty vastineeksi Juteinia herjaavaan, laajalti tunnettuun lauluun (Teperi 1972, 79–89), jossa Virolahden kappalainen Fredrik Johan Ahlqvist (1784–1847) syytti Juteinia pappien pilkkaamisesta, juomalaulujen laatimisesta ja väärän opin levittämisestä (Krohn 1891, 271). Vaikka Juteinia puolustavan laulun sanat eivät alkua lukuun ottamatta ole säilyneet, oletettavasti etenkin tavallinen kansa levitti laulua, yhtyen näin Juteinin kriittisiin näkemyksiin kelvottomista viranhaltijoista. Muistettakoon alussa lainattu Aatu Koskelaisen luonnehdinta Paavo Korhosesta, joka osasi ”mestarillisesti ivata juoppoa vallesmannia sekä muita röyhkeitä korkean kruunun virkamiehiä”. Koskelainen viittaa Korhosen runoon, jossa Rautalammin nimismiestä Johan Kockia suomitaan mm. seuraavalla tavalla:

Kokki joka koiran juonet kaikki kyllä tunsi

Kokki joka koplotella miehen poven taisi,

Ruunun roisto, Jämsän jättö, kovan onnen Kokki,

Rahan kurri, velan herra koko tämä Kokki.” (Korhonen 2001, 273, 295–296.)

Elokuussa 1836 Elias Lönnrotin toimittamassa *Mehiläisessä* ilmestyi pie-laveteläisen Iisakki Pietikäisen runo ”Waaraslahden Kaisa”, jossa tehtiin pilaa hämäläisistä. 25-vuotias talollinen Kustaa Paturi (1812–1868) lähetti lehteen runomuotoisen vastineen ”Pieksiäisen Panettelemasta, Hämettä häpäisemästä”, joka julkaistiin *Mehiläisen* syyskuussa 1837. Paturi oli varttunut Janakkalan Turengissa, noin kolmen peninkulman päässä Hattulan Rahkoilasta, josta Juteini oli kotoisin. Paturi muistuttaa runossaan, että ”Itte Jaakoppi Juteini” oli kasvanut Hämeessä. Hän oli alkanut pidellä käsissään ”Suomen soittokanteletta” ja näin herättänyt muitakin oppineita solmimaan yhteen suomen sanoja. Oletettavasti kirjoittajan kotiseudulla seurattiin yleisemminkin opintielle päässeen lampuodin pojan vaiheita, mutta Paturin yhtenä tietolähteenä on saattanut olla hänen papiksi opiskellut vanhempi veljensä.

Vähäkyröläinen räätäli, sittemmin siltavouti Tuomas Taittonen (1817–1915), laati 19-säkeistöisen runon ”Jaakko Juteinin kuolemasta”, joka julkaistiin *Suomettaressa* 10.8.1855. Runossa kerrotaan, että Juteini ei ollut

korkeasta suvusta vaan ”Poika halpa, hattulainen / Mies maalta, Juustilainen”. Taittonen tunsi Juteinin talonpoikaisen taustan: runoilija oli ”täyttänyt mielitekonsa, / Ottanut isänsä aurasta eronsa”. Poika kävi koulua Hämeenlinnassa ja opiskeli Turussa; myös Viipuri, Juteinin pitkäaikainen kotikaupunki tulee tekstissä esiin. ”Kauniita lauluja runoili aina, / Että ne kelpasi myötäviksi painaa”, kerrotaan runossa edelleen.

Juteini oli tärkeä valistuksen levittäjä, korostaa Taittonen; hän runoili mm. eläinten suojelusta. Tämä aihe koskettikin useita runoniekkoja. Paavo Korhosen runossa ”Hevosten huonosta ajosta” hollimiehet siteeraavat vapaasti Juteinia ja viittaavat Juteinin ”*Pila pahoista hengistä*” -näytelmän (I: 201-208) henkilöön, Piruun eli Wiksariin:

Mitäs Jaakoppi Juteini,
Herra Sihteeri sanoopi
Pirun pilkkoja puhuwan,
Wiiksarin wiheltelewän?
Mik’ on mahti maalimassa
Warsin taipunut tawaksi,
Ettei huoli huonot herrat,
Jos hetken hewonen seisoi
Talwisella tantereella,
Eli heinähelle heillä
Paarman aikana parassa? (Korhonen 1848, 106.)

Juteinin runossa ”Kysymys” retorinen kysymys esitetään seuraavalla tavalla:

Mitä sanois’ mielipuoli
hullu hewoisten ajaja,
jospa Luojamme lupaisi tehdä toisessa elossa
mieheksi monen hewoisen,
hänen hullun hewoiseksi?” (I: 33)

Juteinin teosten menekki

Kuinka paljon Juteinin teoksia myytiin 1800-luvulla? ”Juteinin runoelmia ylimalkaan, niinkuin hän usein valittaa, ei ostettu paljon”, kirjoittaa Julius Krohn teoksessaan *Suomalaisen kirjallisuuden vaiheet* (Krohn 1897, 216). Kuuno A. TalviOjan mielestä väitettä on tarkasteltava kriittisesti: ainakaan Juteinin kirjoituksista tällaista valitusta ei löydy. Pieninä vihkoina julkaistujen runojen ja näytelmäkokeiden ensimmäiset painokset myytiin yleensä loppuun ja useimmista otettiin kolme painosta. Kuinka suurista painosmääristä oli kysymys, ei ole tiedossa. Koska suomea taitavaa sivistyneistöä 1800-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä oli vähän, ostajien joukossa on täytynyt olla kansaa, jolle Juteini oli tekstinsä suunnannutkin.

Juteinin sepitteet levisivät myös sellaisissa arkkiveisukokoelmissa, joissa oli tekstejä monelta kirjoittajalta. Koska tekijänoikeutta ei ollut, kuka tahansa saattoi julkaista toisten sepitteitä. Niinpä jotkin Juteinin runoista ilmestyivät anonyymisti muokattuina (Huhtala 1980, 93–94). Kysyntää ilmeisesti oli: vihkosia, jotka sisälsivät Juteininkin lauluja, painettiin Helsingissä, Jyväskylässä, Oulussa, Turussa ja Vaasassa (Teperi 1972, 79). Arkkipainatteita saatettiin myydä suuria määriä, ja kuten edellä on todettu, runot levisivät myös suullisesti.

Lukkari, sittemmin kirjailija Pietari Päivärinta (1827–1913) kertoo teoksessaan *Elämäni: Perhe-elämällinen kertomus*, että hänen nuoruudessaan ei ol-

lut vielä ”sivistyttävää maallista kirjallisuutta”. Tuohon suuntaan tosin viittasivat Juteinin *Pila pahoista hengistä* sekä arkkisatu ”Hobergin äijä”, ”jotka jokainen osasi ulkoa, mutta jotka taikamaisen ja kelvottoman sisältönsä puolesta eivät liene kansaa paljon sivistäneet!” (Päivärinta, 1877/2002, 32). Ironista kyllä, Juteinin *Pila pahoista hengistä* vastusti taikauskoa – asia jota Päivärintakin omaelämäkerrallisessa teoksessaan ajoi.

Vuosisadan loppuun mennessä kansakoulu oli jo ehtinyt levittää tietoa Juteinista ja hänen runoistaan. Talollinen Antti Karhu (1844–1926) lainasi luultavasti muistinvaraisesti Juteinin säkeitä puheessaan Suomenniemen kansakoulun avajaisissa 1891. Hän toivoi, että lasten vanhemmat voisivat täydellä luottamuksella laulaa Jaakko Judén’in mukaan ja kanssa:

Luonnon suuren lapsukaiset,
Avaruuden alla.
Nauttikaatte elämästä, Ilolla ihanalla.
Pois, pois muuttukoon
Murheen päivät meiltä.
Pois pois poistukoon,
Itku ilon teiltä.” (Karhu 2002, 107.)

Säkeet ovat peräisin Juteinin runosta ”Laulu elämän nautinnosta” (I: 139-140), sen ensimmäisestä ja kuudennesta säkeistöstä. Karhu oli innokas maaseutukirjeiden kirjoittaja, joka sisällytti suorasanaisiin teksteihinsä myös omia runojaan.

Talonpojan laulut

Juteinin näytelmäkokeeseen ”*Perhe-Kunda*” (I: 185-200) sisältyvät, talonpojan arvoa ja ahkeruuden merkitystä korostavat laulut ilmestyivät kokoelmassa *Uusia lauluja, Perustuskielellä* 1817 ja sittemmin arkkiveisuina. Myös Juteinin vuonna 1816 ilmestynyt runo ”Suomalainen” päättyy ahkeruuteen

kannustaviin säkeisiin (I: 131). Kiinnostava esimerkki ”Talon-pojan Laulun” tuntemuksesta on ilmajokelaisen talollisen Mikko Tuomaanpoika Sepälän (1800–1845) päiväkirjassa: se koostuu yleensä vain lakonisista töitä ja ilmoja käsittelevistä merkinnöistä, mutta vuoden 1834 joulukuussa allakan välilehdelle on raapustettu Juteinin laulun sanat ilmeisesti ulkomuistista, ilman tekijän nimeä (Kauranen 2009, 26–27).

Nykyään Juteinin runoista tunnetaan parhaiten ”Laulu Suomelle” (I: 131). Monet runoniekat lainaavat sen alkusäettä omissa sepiteissään. Paavo Korhosen runossa Pentti Lyytiselle puhutaan ylpeydestä, nöyryydestä, oman arvontunnosta ja viisaudesta, jonka toverina on toimi: se lisää leipääkin, ”Arvon kanssa ansaitsepi” (Korhonen 2001, 217). Kontiolahtelainen talollinen Antti Puhakka oli tutustunut Turkuun ja Liivinmaalle perustettuihin opinahjoihin, joita oli esitelty Paavo Tikkasen kirjasessa *Pitäjänkoulu Lajusissa Lihwinmaalla*; teksti oli julkaistu suppeammassa muodossa 1847 *Suometaren* lisälehdessä n:o 12, mutta sarjaan ”Lentokirjoja rahwaalle” kuuluva uudistettu laitos lähetettiin kaikille lehden tilaajille (*Suometar* 26. 05. 1848). Runossaan ”Pitäjän kouluin toiwosta” Puhakka viittaa Juteinin säkeisiin kannustaessaan suomalaisia kansanopetuksen järjestämiseen:

Arvon meekin ansaitsemme

Suloisessa Suomen maassa,

Katalassa Karjalassa,

Raukoilla Savon rajoilla,

Waikk’ on peitossa pysynnä

Hämärässä, häiwyksissä

Ei ole sitä etua

Ennen meillen ennättännä

Niinkuin on Turussa tullut,

Lajusihin laitettuna,

Lihvin maalle riittäynnä;

Nyt on etu ennättännä,

Opin taito oijennunna, (--) (Puhakka1849.)

Ketkä ansaitsivat arvon? Juteinin mielestä suomalaiset yleensä (Huhtala 2009, 11). Näyttää kuitenkin siltä, että talonpoikaisrunoilijat kokivat laulun oman säätynsä ylistykseksi (Laurila 1956, 188), eikä ihme, sillä valistunut, itsenäinen talonpoika on Juteinin teoksissa ”valtakunnan selkäranka, toivo ja tulevaisuus” (Huhtala 2009, 13). Kustaa Paturin ”Talonpojan laulu”, joka sisältyy hänen G. Sileenin kanssa julkaisemaansa kokoelmaan *Huwi-Laulu- ja Hämehestä* (1842), kuvaa ahkeraa ja omanarvontuntoista pellonraivaajaa eli juteinilaista talonpojan ihannetta:

Talonpojan sääty, suurin Suomenmaassa,

Sitä minä pidän aina kunniassa.

Aurassamme arwo ja kirweessämme kiitos

Toimissa ja työssä on kunniamme kiitos

Talonpoika työtä se raataa ja wäntää,

Kannot ja kiwet hän kaataa ja kääntää.

Työllänsä talopoika ittensäkin ruokkii,

Korpia karhii, ja kyntää ja kuokkii.

Herroille luetaanki kunnia suuri;

Talonpojan arwo on hywä kyllä juuri.

Herra ja talonpoika arwonsa ne kantaa;

Toimi ja tarmo se ansion antaa. (Lehtiö 2002, 217.)

Myös Pietari Mansikan *Sanan-Lennätin* -lehdessä 14.3.1857 ilmestyneen ”Talonpojan laulun” päähenkilö on maamiehen ideaali: työssään taitava,

omavarainen, ahkera ja onnellinen. Hän perkaa suota, kaataa puita, kasvat-
taa viljaa ja heinää, metsästää riistaa, maksaa veronsa eikä jätä eukkoaan-
kaan kahvitta.

Juteini ja rahvaan runoniekat

Pirkko Alhoniemen mielestä Juteinin vaikutusta kansalliseen itsetuntoon heräävään rahvaanrunouteen voi verrata Runebergin runouden säteilyyn ruotsinkielisessä lyriikassa 1800–1860 (Alhoniemi 1969, 161). Kaikkia Juteinin runojen aiheita ei rahvaan runoudessa käytetty, ja on myös muis-
tettava, että runoniekat saivat aiheita runoihinsa monesta muustakin lähteestä ja perinteestä, kuten paikkakunnan tapahtumista, hengellisestä runoudesta, sanomalehdistä ja rahvaankirjasista (Laurila 1956, 194). Sitä paitsi talonpoikien yhteistunnetta oli viritetty, hallitsijaa ylistetty ja viinasta varoitettu jo ennen Juteinia. Useat runoniekat puhuttelevat Juteinin tavoin viinapulloa runoissaan, mutta niin tehdään 1777 julkaistussa veisussa ”Winaasta Walitus Wirsi” (”Kules vielä Wina kulta / Wanha tuttawa towero”, sit. Pakarinen 2006, 75). Laurilan mukaan Juteinin runot olivat kuitenkin painettuina omiaan näyttämään, millaisista aiheista oli lupa laulaa julkisuudessa (Laurila 1956, 195).

Vihtori Laurila arvelee, että Juteini saattoi aatteenmiehenä edustaa talonpoikaisrunoilijoille esikuvallista ”itseä”, joka taisteli rationalistis-humaanien ihanteittensa puolesta sitkeitä taikauskaisia käsityksiä ja epätapoja sekä rahvaan oikeuksien väheksyntää vastaan ja nostatti jälkeisessään runoniekkapolvessa puhtaan järjen kritiikin pakanuudenperäisen taikauskon ja uskonnollisen lahkolaisuuden sijaan” (Laurila 1956, 195).

Kaikki eivät ole olleet Juteinin perinnöstä mielissään. Matti Kuusi olisi suonut, että Paavo Korhonen olisi jäänyt vaille Juteinin vaikutusta: ”Kolmissakymmenissä, parhaissa hengen voimissaan, ennen onnetonta tutustumistaan Jaakko Juteinin opettavaiseen runonuottiin ja herraskaisiin valistusihanteisiin Vihta-Paavo sai kansanomaisen herjavirren räiskymään ja kipinöimään ennen tai jälkeen näkemättömällä tavalla” (Kuusi 1975, 83). Kovin tarkkaan Kuusi ei liene heittoaan miettinyt: valistusihanteita ei voine

pitää pelkästään herraskaisina, ja on muistettava, että myös Juteini harrasti pilkkarunoutta.

Lopuksi

Edellä on pohdittu Juteinin merkitystä rahvaan runoniekkoille ja todettu se merkittäväksi. Mutta mitä talonpoikaisrunoilijat merkitsivät Herra Sihteerille, Viipurin viisaalle? Luultavasti Juteini seurasi Lönnrotin *Mehiläistä*, jossa julkaistiin rahvaan runoniekkojen sepitteitä. Varmaankin hän oli tietoinen esimerkiksi Kustaa Paturin ja G. Sileenin hämäläisistä huvilauluista sekä Paavo Korhosen runokokoelmasta. Olettaa voi, että oman kylvön itämistä oli mieluista seurata.

Tunsiko Juteini runoilevan siltavahdin Pietari Mansikan, joka oli muuttanut Viipuriin Käkisalmeilta? Lukiko hän Paturin artikkelin ”Aakasista”, jossa itseoppinut talonpoika pohtii ”äänekkeitä” ja kerakkeita? Paturi vetoaa kirjoituksessaan kouluja käyneisiin, jotta nämä osallistuisivat keskusteluun suomen kielen kirjoitustavoista: ”Ej sääsken ääni kuulu tajvaaseen. Niin on minunki tojmeni ja vojmani, tässä korkeessa tarkojtuksessa heikko ja sääsken tapajnen; mutta tojvon kujtenkin, jos tässä kirjoituksessani olisi jotaki vasteen otettava, ej oppinneitten unoksiin jättävän” (Paturi 1847).

Yhdessä asiassa Juteini ja rahvaan runoilijat eroavat toisistaan, nimittäin suhteessaan kirjoittamiseen. Jutenille kirjoitustaito tuli luontevasti koulun myötä, mutta runoniekkoille kirjoituksen kallis konsti edusti usein käännteentekevää oivallusta: kirjoitettu teksti saattoi rikkoa maantieteellisiä ja säätyjä erottavia rajoja. Kynänkäytön merkittävydestä kertoo, että kansankirjoittajat toistuvasti kuvaavat omia kokemuksiaan kirjoittajina, taidon hankkimisesta kirjoituksen vaikeuksiin. Siinä missä kansanrunoilija haki sanoja myyttisiltä olennoilta, rahvaan runoniekka saattoi tukeutua kollegoihinsa. Inkeriläinen Jaakko Räikkönen (1830–1882) kuvaa runojensa aineksia seuraavalla tavalla:

Runot owat Räikkösellä
Toisen miehen tähtehiä,
Koottu kerin ranista,
Nurkkakaapista kahottu,
Runon mitta mietittynä
Kalevalan kannen alta,
Sanat ompii noihin saatu:
Osa saatu Oksaselta,
Pala Paavo Korhoselta,
Mahtiponti Makkoselta,
Lyijyspännä Lyytiseltä,
Kymäläisen kynäntynkä; (--) (*Kahdeksantoista runoniekkaa*)

Kirjallisuus

Painamattomat lähteet

Kukkonen, Jukka, Kirjoittavat kansanmiehet. Piirteitä rahvaanrunouden synnystä ennen kansallista valveutumista. Esitelmä prof. Annamari Sarajaksen johtamassa Kotimaisen kirjallisuuden laudatur-seminaarissa 8.5.1974.

Painetut lähteet

Alhoniemi, Pirkko. *Isänmaan korkeat veisut. Turun ja Helsingin romantiikan runouden patrioottiset ja kansalliset motiivipiirit*. Helsinki: SKS 1969.

Haavio, Martti. ”Paavo Korhosesta, rautalammelaaisesta kansanrunoilijasta.” *Suomi V:2. Vähäisiä kirjelmiä LI*. Helsinki: SKS 1923.

Hallikainen, Pertti. ”Rahvaanrunoilijat.” *Suomen kirjallisuus 3. Turun romantikoista Aleksis Kiveen*. Toim. Lauri Viljanen. Helsinki: SKS 1964.

Huhtala, Liisi. ”Suomen poika pellollansa. Arkkiveisujen maaseutuinen maailmannäkemyks 1870–1900”. SKS. *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 32*. Helsinki: SKS 1980. 91–106.

Huhtala, Liisi. ”Aamun mies: Jaakko Juteini (1781–1855)”. Jaakko Juteini, *Kootut teokset I*. Helsinki: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura 2009. 10–18.

Kahdeksantoista runoniekkaa. Valikoima Korhosen, Lyytisen, Makkosen, Kymäläisen, Puhakan, Räikkösen y.m. runoja ja lauluja. Toim. Kustavi Grotenfelt. Helsinki: [SKS] 1889.

Karhu, Antti. *Antti Karhun elämäkerta ja runokokoelma*. Toim. Tyyne Nirkko-Leskelä. Suomenniemi: Suomenniemen kotiseutuyhdistys 2002.

Kauranen, Kaisa. *Työtä ja rakkautta. Kansanmiesten päiväkirjoja 1834–1937*. Helsinki: SKS 2009.

Korhonen, Paavo. *Paavo Korhosen viisikymmentä runoa ja kuusi laulua*. Toim. Elias Lönnrot. SKS 1848.

Korhonen, Paavo. *Vihta-Paavon runot ja laulut*. [Vesanto]: Vanhan Rautalammin Korhosten sukuseura [2001]. [Runot on valinnut ja toimittanut sekä selitykset ja esseet laatinut Sirkka Makkonen]

Koskelainen, Aatu. *Leivän ja seikkailun haussa. Hämmäläisen mökinpojan tarina*. Porvoo: Werner Söderström 1918.

Krohn, Julius. *Suomalaisen kirjallisuuden vaihteita*. Helsinki: SKS 1897.

Kukkonen, Jukka. ”Talonpoikaisrunoilijat: perinteentaitajia ja propagandisteja 1800-luvulta”. *Wäinämöisen weljenpojat. Tutkielmia talonpoikaisrunoudesta*. Kalevalaseuran vuosikirja 55. Porvoo & Helsinki: WSOY 1975. 7–25.

Kuusi, Matti. ”Kolme Ruotsin ajan herjavirttä”. *Wäinämöisen weljenpojat*, Kalevalaseuran vuosikirja 55, 1975.

Laurila, Vihtori. *Suomen rahvaan runoniekat sääty-yhteiskunnan aikana*. Helsinki: SKS 1956.

Lehtiö, Ossi. *Kustaa Paturi, maamies*. Rengon Oinaalan Markkulan sukuseura ry. 2002.

Leino-Kaukiainen, Pirkko. Suomalaisten kirjalliset taidot autonomian kaudella. *Historiallinen aikakauskirja* 105 (4), 2007. 420–43.

Makkonen, Anna (toim.). *Karheita kertomuksia. Itseoppineiden omaelämäkertoja 1800-luvun Suomesta*. Helsinki: SKS 2002.

Mansikka, Pietari. ”Talonpojan laulu”. *Sanan-Lennätin* 14.3.1857.

Pakarinen, Reijo. *Pietar Makkonen: Talonpoika, kirkonmies, runoniekka*. Punkaharju: Kirja-Pakari 2006.

Paturi, Kustaa. ”Pieksiäisen Panettelemasta, Hämettä häpäisemästä”. *Mehiläinen*, syyskuu 1837.

Paturi, Kustaa. ”Aakasista”. *Suometar* 31.8.1847.

Puhakka, Antti. ”Pitäjän kouluin toiwosta”. *Maamiehen Ystävä* 28.4.1849.

Päivärinta, Pietari. *Elämäni. Perhe-elämällinen kertomus. Suomalaisen kirjallisuuden klassikoita*. Helsinki: SKS, 2002. [1. p. Kansanvalistusseura 1877.]

T[aittonen], T[uomas]. ”Jaakko Juteinin kuolemasta”. *Suometar* 10.8.1855.

TalviOja, Kuuno A. *Jaakko Juteini ja hänen kirjallinen toimintansa*. [S. 1.: Tekijä], 1915.

”Vanhan aikasesta kirjoituksesta”. *Turun Wiikko-Sanomats* 17.2.1821.

Wuorinen, Olli. ”Ensi yritykseni”. *Kuinka meistä tuli kirjailijoita. Suomalaisten kirjailijoiden nuoruudenmuistelmia*. Helsinki: Suomen kirjailijaliitto 1916.